

**ЗВІТ ПРО СТРАТЕГІЧНУ ЕКОЛОГІЧНУ ОЦІНКУ
СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СУМСЬКОЇ
ОБЛАСТІ НА ПЕРІОД ДО 2027 РОКУ ТА ПЛАНУ
ЗАХОДІВ НА 2021-2023 РОКИ З РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ
РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ
НА ПЕРІОД ДО 2027 РОКУ**

ЗМІСТ

	Вступ.....	3
1.	Зміст та основні цілі Стратегії та Плану заходів на 2021-2023 роки, їх зв'язок з іншими документами державного планування.....	4
2.	Характеристика поточного стану довкілля Сумської області, у тому числі здоров'я населення та прогнози зміни цього стану, якщо Стратегію та План заходів на 2021-2023 роки не буде затверджено.....	5
3.	Характеристика стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу.....	13
4.	Екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення, які стосуються Стратегії та Плану заходів на 2021-2023 роки, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом.....	18
5.	Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються регіональної Стратегії та Плану заходів на 2021-2023 роки.....	19
6.	Опис наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових, постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків...	20
7.	Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Стратегії та Плану заходів на 2021-2023 роки.....	23
8.	Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь-які ускладнення.....	24
9.	Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Стратегії та Плану заходів на 2021-2023 роки для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.....	27
10.	Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля.....	29
11.	Резюме нетехнічного характеру інформації.....	29

ВСТУП

Відповідно до Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» щодо проектів документів державного планування проводиться стратегічна екологічна оцінка (СЕО).

СЕО – процедура визначення, опису та оцінювання наслідків виконання документів державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виправданих альтернатив, розроблення заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків.

Метою стратегічної екологічної оцінки є сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони довкілля, безпеки життєдіяльності населення та охорони його здоров'я, інтегрування екологічних вимог під час розроблення та затвердження документів державного планування.

Врахування екологічної складової є невід'ємним елементом при розробленні документів державного планування. Тому основним завданням СЕО є врахування екологічних ініціатив при розробленні стратегій, планів, програм, при цьому наслідки виконання таких документів були б мінімальними як для навколишнього середовища, так і для здоров'я населення.

Звіт про стратегічну екологічну оцінку Стратегії регіонального розвитку Сумської області на період до 2027 року та Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії регіонального розвитку Сумської області на період до 2027 року (далі – Стратегія та План заходів на 2021-2023 роки з її реалізації) підготовлено за участю робочої групи з проведення стратегічної екологічної оцінки зазначених документів державного планування, утвореної відповідним розпорядженням голови Сумської обласної державної адміністрації від 19.11.2019 № 605-ОД, шляхом проведення засідань та обговорень. До складу робочої групи увійшли представники обласної державної адміністрації, територіальних органів міністерств, інших центральних органів виконавчої влади в Сумській області, наукових установ, організацій громадянського суспільства.

1. Зміст та основні цілі Стратегії та Плану заходів на 2021-2023 роки з її реалізації, їх зв'язок з іншими документами державного планування.

Стратегією регіонального розвитку Сумської області на період до 2027 визначено місію та стратегічне бачення Сумської області.

Місія Сумської області – забезпечити високу якість життя в умовах розвитку конкурентоспроможності та інноваційної економіки на засадах переваг та особливостей регіону.

Стратегічне бачення Сумської області:

Сумщина – північна житниця України, регіон сталого економічного зростання на основі інноваційної промисловості, екологічно безпечний, комфортний, потенційно привабливий продовольчий край з високотехнологічним аграрним комплексом, розвинутим освітньо-науковим потенціалом, де є всі умови для всебічного розвитку людини, та відкритий до співпраці.

Реалізація місії та досягнення стратегічного бачення буде забезпечуватись шляхом реалізації 3 стратегічних цілей. Кожна стратегічна ціль конкретизується оперативними цілями. Для оперативних цілей визначені завдання та можливі сфери реалізації проектів.

Система цілей Стратегії регіонального розвитку Сумської області на період до 2027 року

Стратегічна ціль	Оперативна ціль	Завдання
1	2	3
1. Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації	1.1. Конкурентоспроможний промисловий та аграрний комплекс регіону	1.1.1. Створення інфраструктури з управління регіональним економічним розвитком 1.1.2. Розбудова індустріальних парків 1.1.3. Створення нових та технологічна модернізація діючих промислових підприємств 1.1.4. Створення умов для вирощування, зберігання та поглиблена переробка продукції сільсько-подарського виробництва
	1.2. Стимулювання активності малого та середнього бізнесу	1.2.1. Інформаційно-консультативна підтримка суб'єктів малого та середнього підприємництва 1.2.2. Фінансово-кредитна підтримка інвестиційних проектів суб'єктів малого підприємництва
	1.3. Туристична індустрія регіону	1.3.1. Туристична промоція області 1.3.2. Розвиток туристичних об'єктів, продуктів та мереж
2. Розвиток регіональної інфраструктури	2.1. Якісні житлово-комунальні послуги та впровадження енергоефективності в житлово-комунальному господарстві	2.1.1. Будівництво, реконструкція, капітальний ремонт об'єктів житлово-комунального господарства, у тому числі на засадах енергоефективності 2.1.2. Підтримка альтернативної енергетики
	2.2. Транспортна доступність	2.2.1. Розбудова дорожньої інфраструктури 2.2.2. Відновлення авіаційного сполучення
3. Розвиток людського капіталу	3.1. Якісне життя та комфортні умови для гармонійного проживання жителів у регіоні	3.1.1. Створення умов для якісних і сучасних медичних послуг 3.1.2. Якісний сучасний освітній та науковий простір 3.1.3. Розбудова культурно-мистецького потенціалу 3.1.4. Забезпечення гідних умов розвитку молоді 3.1.5. Формування здорового способу життя через систему фізичної культури і спорту 3.1.6. Створення умов для якісних і сучасних соціальних послуг

1	2	3
	3.2. Безпека населення та територій	3.2.1. Збереження та захист довкілля 3.2.2. Створення системи управління відходами 3.2.3. Забезпечення безпеки проживання

Стратегічне планування базується на взаємоузгодженій системі розроблення стратегічних та програмних документів на державному та місцевому рівнях.

Стратегія регіонального розвитку Сумської області на період до 2027 року відповідає цілям, пріоритетам державної регіональної політики, враховує Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року, що затверджені Указом Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019, основні положення Програми діяльності Кабінету Міністрів України, узгоджується з Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2027 року, Схемою планування території Сумської області.

Узгодженість стратегічних цілей регіональної Стратегії з цілями Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2027 року:

Стратегічні цілі (Україна)	Стратегічні цілі (Сумська область)		
	1. Розвиток регіональної економіки на засадах смарт-спеціалізації потенціалу	2. Розвиток регіональної інфраструктури	3. Розвиток людського капіталу
1. Формування згуртованої країни в соціальному, економічному, екологічному та просторовому вимірах	X	X	X
2. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів	X	X	X
3. Ефективне людиноцентричне багаторівневе врядування	X	X	X

Примітка: «X» означає узгодженість/зв'язок стратегічних цілей.

Стратегічні цілі регіональної стратегії прямо підтримують усі стратегічні цілі Державної стратегії.

Інструментом реалізації Стратегії є план заходів, який передбачає заходи у середньостроковій перспективі (від трьох до чотирьох років) та у рамках передбачених регіональною стратегією завдань, відповідальних виконавців, строки виконання, обсяги і джерела фінансування з визначенням індикаторів результативності їх виконання, а також є основою для розроблення інвестиційних програм (проектів), спрямованих на розвиток регіонів. План заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії включає 30 технічних завдань на проекти регіонального розвитку, структурованих за програмами регіонального розвитку, що спрямовані на реалізацію передбачених Стратегією завдань.

2. Характеристика поточного стану довкілля Сумської області, у тому числі здоров'я населення та прогнозні зміни цього стану, якщо Стратегію та План заходів на 2021-2023 роки не буде затверджено.

Сумська область розташована на північному сході України (з півночі на південь протяжність області складає 200 кілометрів, із заходу на схід – 170 кілометрів). Площа області – 23,8 тис. кв. кілометрів, чисельність наявного населення – 1071,2 тис. осіб.

На півночі та сході область межує з Брянською, Курською та Белгородською областями Російської Федерації; на півдні та південному сході – з Полтавською та Харківською областями України; на заході – з Чернігівською областю України.

Клімат м'який, помірно-континентальний. Більша частина території області знаходиться в межах Придніпровської низовини, крайня північна частина – у межах Поліської

низовини, на сході та північному сході – відроги Середньо-Руської височини.

Регіон розташований у межах двох природно-кліматичних зон – Полісся та Лісостеп.

2.1. Стан атмосферного повітря.

Протягом 2018 року в атмосферне повітря Сумської області викинуто 20,77 тис. тонн шкідливих речовин від стаціонарних джерел забруднення, що на 2,2%, або на 0,44 тис. тонн, більше порівняно з попереднім роком. За даними Державної служби статистики України Сумська область за обсягами викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами викидів знаходиться на 16 місці по Україні, тобто входить у 10 найчистіших областей держави.

Серед міст обласного підпорядкування найбільшого антропогенного навантаження зазнала атмосфера міст Суми – 8,38 тис. тонн, Охтирка – 0,78 тис. тонн, Шостка – 0,33 тис. тонн, Конотоп – 0,24 тис. тонн та Глухів – 0,13 тис. тонн.

У структурі промислового потенціалу області більшість викидів забруднюючих речовин припадає на екологічно небезпечні виробництва наступних галузей: добування сирової нафти та природного газу – 2,5 тис. тонн, або 12,1%, виробництво хімічних речовин – 3,41 тис. тонн, або 16,4%, постачання електроенергії, газу пари та кондиційованого повітря – 5,49 тис. тонн, або 26,4%, збирання, оброблення й видалення відходів, відновлення матеріалів – 1,6 тис. тонн, або 7,6% від загальних обсягів викидів стаціонарними джерелами по області.

Найбільшими забруднювачами повітря Сумської області у 2018 році були наступні підприємства: Сумське ЛВУМГ – 2,42 тис. тонн, або 11,7%; ТОВ «Сумитеплоенерго» – 2,64 тис. тонн, або 12,7%; ПАТ «Суміхімпром» – 3,32 тис. тонн, або 16%; НГВУ «Охтирка-нафтогаз» ПАТ «Укрнафта» – 2,05 тис. тонн, або 9,9%.

Лабораторією спостережень за забрудненням атмосферного повітря Сумського центру з гідрометеорології на 3 стаціонарних постах проводяться систематичні спостереження за забрудненням атмосферного повітря в місті Суми. Спостереження ведуться згідно програми за 8 речовинами (пил, діоксид сірки, діоксид азоту, оксид вуглецю, оксид азоту, розчинні сульфати, формальдегід, аміак), а також здійснюється відбір проб на важкі метали (кадмій, залізо, марганець, мідь, нікель, свинець, хром, цинк) та бензапірен.

У 2018 році середній вміст у повітрі міста по діоксиду азоту дорівнював 1,7 ГДК, пилу та формальдегіду – 1,3 ГДК. Середній вміст інших інгредієнтів в атмосферному повітрі нижче санітарних норм.

Концентрація важких металів в атмосферному повітрі міста не перевищувала санітарні норми.

За п'ятирічний період спостерігалось збільшення середнього рівня забруднення атмосферного повітря по діоксиду сірки, діоксиду азоту, аміаку, формальдегіду, марганцю, нікелю, цинку, кадмію, свинцю, а зменшення по хрому, міді, залізу.

По пилу, оксиду вуглецю, розчинних сульфатах, оксиду азоту рівень забруднення знаходився на одному рівні.

Індекс забруднення атмосферного повітря (ІЗА) по місту Суми становить 5,81 і характеризується як підвищений, але значно нижчий ніж по Україні (7,6). Високих та екстремально високих рівнів забруднення атмосферного повітря по місті Суми за 2018 рік не було.

Лабораторні дослідження атмосферного повітря населених пунктів області проводились санітарно-гігієнічною лабораторією ДУ «Сумський обласний лабораторний центр МОЗ України», а також санітарно-гігієнічними лабораторіями його структурних підрозділів за такими напрямками: маршрутні пости, викиди автотранспорту, підфакельні спостереження в санітарно-захисних зонах промислових підприємств.

Згідно з даними ДУ «Сумський обласний лабораторний центр МОЗ України» та його структурних підрозділів з досліджених у 2018 році 6388 проб атмосферного повітря міських населених пунктів у 19 встановлені відхилення від гранично допустимих концентрацій, що складає 0,3% від всіх досліджених проб. Відхилення від гранично допустимих концентрацій атмосферного повітря зареєстровані в досліджених пробах міста Суми – 14 проб (0,5%) по вмісту оксиду вуглецю, пилу, аміаку, сірководню; у 3 пробах міста Глухів (1,2%) по вмісту

формальдегіду; у 2 пробах міста Шостка (0,1%) по вмісту аміаку.

У сільських населених пунктах досліджено 2285 проб атмосферного повітря, у 8 пробах (0,4%) виявлені відхилення від гранично допустимих концентрацій – при підфакельних відборах у Роменському районі 4 проби (1,1%) перевищення по пилу та 4 проби перевищення по аміаку (0,4%).

2.2. Стан водних ресурсів.

Гідрографічна сітка Сумської області включає одну велику річку – Десну, що протікає по межі Сумської та Чернігівської областей протягом 37 км, середні річки – Псел (176 км), Сейм (167 км у межах області), Сулу (152 км), Клевень (124 км), Ворсклу (122 км) та Хорол (60 км). Крім того, в області налічується 1536 малих річок та струмків загальною довжиною 7170 км, у тому числі 195 річок завдовжки понад 10 км, 1001 водотік завдовжки від 1 до 10 км та 340 водотоків довжиною менше 1 км.

Малі та середні річки є водними об'єктами переважно дощового живлення і більшість із них вже втратила природну здатність до самоочищення.

За комплексною оцінкою якості води на основі індексу забруднюючих речовин річки області належать до помірно забруднених і лише згідно показників якості в деяких створах – до забруднених (річка Псел у створі села Старе Село, нижче міста Суми; річка Бобрик у створі вище міста Середина-Буда).

Найбільша кількість органічних речовин поступає внаслідок скиду зворотних вод підприємствами комунального господарства.

На цей час на території Сумської області наявні 19 підприємств водогінно-каналізаційного господарства всіх форм власності, у тому числі комунальні – 13, приватні – 6, а також 2 промислові підприємства, що здійснюють водовідведення господарсько-побутових та виробничих стічних вод від населення та підприємств Сумської області.

Загальна потужність 33 комплексів очисних споруд стічних вод становить близько 296 тис. куб. метрів/добу.

Спостерігається тенденція до стійкого збільшення скидання забруднюючих речовин в поверхневі водні об'єкти з перевищенням допустимих нормативів (азот амонійний, ХСК (хімічне споживання кисню), БСК5 (біологічне споживання кисню), фосфати, завислі речовини, сульфати та інші) майже всіма підприємствами житлово-комунального господарства, що призводить до забруднення поверхневих водних об'єктів та погіршення їх екологічного стану.

Очисні споруди працюють недостатньо ефективно і не забезпечують належне очищення стічних вод.

Основними причинами незадовільної роботи очисних споруд є декілька:

технології очистки стічних вод морально застаріли, оскільки переважна більшість комплексів побудовані в 70 роках минулого сторіччя і з того часу не модернізувались;

обладнання очисних споруд застаріле та зношене і не забезпечує належної очистки стоків, оскільки роботи з їх капітального ремонту або реконструкції не проводяться;

відсутність належної уваги та фінансування з боку органів виконавчої влади та місцевого самоврядування на вирішення цих проблем.

Найбільш загрозлива ситуація склалась на цей час у містах Конотоп, Дружба, Середина Буда та смт Ямпіль, де відсутня біологічна очистка стічних вод.

У смт Велика Писарівка взагалі відсутня система централізованого водовідведення каналізаційних стічних вод, всі стоки відводяться на вигріб.

Решта наявних очисних споруд населених пунктів області також працюють недостатньо ефективно та не забезпечують нормативну очистку зворотних вод.

Такі підприємства, як КП «Міськводоканал» Сумської міської ради, ПАТ «Суміхімпром» (місто Суми), КП ВУВКГ «Водоканал» (місто Шостка), КП ВУВКГ (місто Конотоп) віднесені до Переліку суб'єктів господарювання, що є найбільшими забруднювачами довкілля по скидах забруднених стічних вод у водні об'єкти.

На сьогодні основними забруднювачами є фосфатовмісні сполуки, азотні та органічні

речовини. Відповідно до результатів інструментально-лабораторного контролю стану поверхневих водних об'єктів зафіксовані також перевищення нормативних значень БСК5, кисню розчиненого, заліза загального, сульфатів та нітритів.

У Сумській області промисловість має дуже незначний внесок у забруднення органічними сполуками водних об'єктів. Так, у складі промислових стічних вод майже у 12 разів менше органічних речовин у порівнянні зі стоками після комунальних очисних споруд.

За результатами проведених у 2018 році радіологічних досліджень відібраних проб поверхневих вод перевищень не виявлено.

2.3. Стан ґрунтів.

Завдяки тому, що Сумська область розташована в межах двох фізико-географічних зон – Полісся та Лісостепу – ґрунти області в основному представлені чорноземами типовими, темно-сірими лісовими ґрунтами та чорноземами опідзоленими, дерново-підзолистими, ясно-сірими та сірими лісовими типами. У північній частині регіону переважають сірі лісові та дерново-підзолисті ґрунти, південній частини – типові чорноземи, глибокі малогумусні та вилужені середньогумусні чорноземи.

Агрохімічна оцінка ґрунтів Сумської області є однією із найвищих в Україні та становить в середньому 51 бал (коливається в межах 42-58 балів).

Сучасний стан використання земельних ресурсів області не відповідає вимогам раціонального природокористування. Порушено екологічно допустиме співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, що негативно впливає на стійкість агроландшафту. Сільськогосподарська освоєність земель перевищує екологічно допустиму, і протягом років залишалась майже незмінною. Так, земельний фонд області складає 2383,2 тис. гектарів, з якого 1698 тис. гектарів зайнято сільгоспугіддями, з них 1226,3 тис. гектарів – рілля. Площа лісів та лісовкритих площ складає 460,9 тис. гектарів (19%), 1490 населених пунктів займають площу 242 тис. гектарів (10%), 602,3 тис. гектарів земель області (25,3%) перебуває в користуванні громадян, 879 тис. гектарів (36,9%) – у користуванні сільськогосподарських підприємств.

Сучасний екологічний стан земельних ресурсів області характеризується як напружений, а подекуди кризовий, з тенденцією до погіршення, що суттєво ускладнює соціально-економічний розвиток області та негативно впливає на ландшафтне і біологічне різноманіття, здоров'я, умови проживання населення.

Надмірне розширення площі ріллі за рахунок схилених земель призвело до порушення екологічно збалансованого співвідношення земельних угідь: ріллі, природних кормових угідь, лісів та водойм, що негативно позначилося на стійкості агроландшафтів і обумовило значну техногенну ураженість екосфери. Особливу тривогу викликає зниження родючості ґрунтів області.

Характерними деградаційними процесами в ґрунтах є: щорічний від'ємний баланс гумусу, зниження вмісту поживних елементів, декальцинація ґрунтів, підвищення кислотності, погіршення фізичних, фізико-хімічних показників.

Одним із найсуттєвіших факторів зниження продуктивності земельних ресурсів, деградації агроландшафтів є водна ерозія ґрунтів. Загальна площа сільськогосподарських угідь, що зазнали згубного впливу водної ерозії, складає 305,1 тис. гектарів, у тому числі 173,7 тис. гектарів орних земель, що складає 14% від загальної площі цих угідь. У складі еродованих земель обліковується 63,9 тис. гектарів з середньо- та сильнозмитими ґрунтами.

Поряд з площинною ерозією досить інтенсивно розвиваються процеси лінійного розмиву та яроутворення. Площа ярів складає 2,56 тис. гектарів. Окремо виділяються яружно-балкові системи з інтенсивністю ерозії, що перевищує нормативи в 10-20 разів.

Таким чином, у структурі земельного фонду області значні площі займають ґрунти, що характеризуються незадовільними властивостями (змиті, дефльовані, засолені, солонцюваті, перезволожені) – це деградовані і малородючі ґрунти. За розрахунками, площа таких ґрунтів орних земель на території Сумської області складає 222,5 тис. гектарів - це 18% від площі ріллі по області.

Враховуючи те, що філіями ДУ «Держгрунтохорона» на цей час практично не проводиться обстеження луків, пасовищ, земель, що виведені з обробітку, агрохімічний аналіз ґрунту ведеться на ріллі, відображається неповна картина стану ґрунтів. Зі збільшенням внесення норми добрив за інтенсивного землеробства, особливо азотних, кислотність ґрунтів підвищується. Підтверджено утворення подвійної плужної підшви: глибша підшва утворилася за інтенсивної тривалої оранки і друга підшва, розташована вище, з'являється при застосуванні мілких обробітків. Перехід на нульову технологію в землеробстві (No-till) відбувається повільно, при цьому велика кількість рослинних решток залишається на полях, запобігаючи інтенсивному прояву водної та вітрової ерозії, створенню своєрідного водного, повітряного та теплового режимів. Але за мінімальних обробітків збільшується пестицидне навантаження.

Обробіток ґрунту потрібно проводити за фізичної стиглості, враховуючи температурний та водний режим ґрунтів, їх гранулометричний склад. Відмічено, за підживлення озимих по мерзло-талому ґрунту та ранньою весною, важка техніка не справлялася на ділянках з оглеєними ґрунтами, техніка потрапляла в полон вологи, глею. Таким чином, відбувалося антропогенне навантаження на ґрунти, так як руйнувалася структура ґрунту, утворювалися глибокі колії. Також за несанкціонованого мисливства, коли мисливці заїжджають на сільськогосподарські землі на позашляховиках, відбувається ущільнення вологого ґрунту і в подальшому це приводить до погіршення фізико-механічних властивостей та денітрифікації.

Встановлено збільшення прояву вітрової ерозії через рубку лісосмуг. Нові лісосмуги майже не насаджуються, тому підвищується ризик утворення шквалів, буревіїв. Швидке пересихання ґрунту навесні та висока швидкість вітру приводить до формування пилових мікролійок (смерчів), що проходять по полю, переносячи механічні часточки на відстань.

2.4. Біоресурси, формування екологічної мережі.

Сумська область розташована у двох природних зонах – лісовій та лісостеповій. Умовний поділ проходить долиною Сейму. На крайній півночі області типове Полісся, де переважають піщані рівнини. Тут на дерново-підзолистих ґрунтах переважають соснові та дубово-соснові ліси з покривом чорниці, зелених мохів, серед яких трапляються замкнуті зниження із сфагновими болотами. Є на Поліссі і діброви. Вони тяжіють до місць, де в ґрунті більше глинистих частинок і більше поживних речовин, однак такі ґрунти вже всі розорано. На Поліссі доволі багато низинних боліт. Вони тяжіють до широких улоговин стоку та заплавлі річок. Більшість з них меліоровано. Найкраще рослинні комплекси Полісся представлені у НПП «Деснянсько-Старогутський», заказниках «Верхньоесманський», «Прудичанський», «Великий бір». На північ від Сейму на сході, де над Поліссям поступово підіймаються відроги Середньоруської височини, лісів все менше. Плескаті ділянки плато тут вкриті доволі родючими сірими лісовими ґрунтами і розорані. Поміж них трапляються штучно створені ліси, здебільшого із сосни з домішкою дуба, клена, а часто лісових інтродуцентів – робінії несправжньоакацієвої, черемхи пізньої. Ліси з природним деревостаном залишилися переважно по схилах ярів та балок. Їх можна побачити в заказниках «Шалигинський», «Монастирський ліс». Болота тут рідкість і тяжіють вони до заплавлі річок. По балках південної експозиції та крутих берегах Клевені та Сейму можна знайти ділянки остепнених лук із барвистим різнотрав'ям, як у заказнику «Дівоча гора». Південніше Сейму на сході Сумської області відроги Середньоруської височини вже дещо інші. У ґрунтовому покриві панують чорноземи, тому частка розораних земель зростає. У лісах по ярах та балках, куди частіше в широколистяних лісах, трапляються в'яз, ясен, клени польовий і татарський. Це вказує на більш високу родючість ґрунтів і тепліший клімат. На луках також більше степових рослин: волошка східна, ковила волосиста, залізняк бульбистий. Презентують рослинний покрив цієї частини Сумщини Гетьманський національний природний парк, природний заповідник «Михайлівська цілина», заказники «Банний яр», «Могрицький», «Лунарієвий».

Південно-західна частина області ще більше розорана. Цьому сприяє вирівняний рельєф Полтавської рівнини з чорноземами. Великі лісові масиви на карті оконтурюють

долини річок Сула, Псел, Ромен. Основні лісоутворюючі породи – дуб, ясен, клен та липа. Однак частка сосни висока, бо її висаджено на пісках борових терас річок, непридатних для вирощування сільськогосподарських рослин. Заплави річок відносно широкі, вкриті луками, але часто й заболочені, місцями з ознаками засолення. Найбільшими заказниками є гідрологічні – «Андріяшівсько-Гудимівський», «Біловодський», «Верхньосульський».

В області зростає близько 2300 видів рослин, з яких судинні рослини представлені 1100 видами, а решта – нижчі рослини, серед яких дрібні водорості, гриби, лишайники. За даними наукових досліджень в області нараховується 55 видів судинних рослин і 10 видів грибів, занесених до Червоної книги України та Європейського червоного списку, а 123 види рослин та 22 види грибів включені до переліку регіонально рідкісних.

Тваринний світ Сумської області багатий і різноманітний, що зумовлене її значною протяжністю з півночі на південь. Північ області знаходиться в лісовій зоні, де особливе місце посідає Полісся. У південній лісостеповій частині області трапляються степові звірі такі, як бабак, тушканчик, сліпак звичайний.

Загальна кількість видів тварин, що можуть мешкати на Сумщині, складає близько 50 тисяч. Більшість із них – дрібні безхребетні. Лише окремі групи цих тварин вивчені, наприклад, інфузорії, коловертки, бджолині, бабки, лускокрилі, багатоніжки, окремі групи павукоподібних. Згідно з науковими даними хребетні тварини представлені 447 видами, а саме: міноги (круглороті) – 1, риби – 55, земноводні – 11, плазуни – 7, птахи – 296, ссавці – 78 видів. Загалом на Сумщині мешкає 31 вид хребетних тварин, занесених до Червоної книги МСОП, 37 видів – до Європейського червоного списку, 135 видів – до Бернської конвенції (додаток II), 108 видів – до Червоної книги України.

Природно-заповідний фонд Сумської області станом на 01.01.2020 налічує 291 об'єкт загальною площею 178595,6 гектара, що становить 7,49% від площі області («показник заповідності»). Сучасна мережа природно-заповідних об'єктів включає 19 об'єктів загальнодержавного значення площею 50,5 тис. гектарів (26%) та 272 об'єкти місцевого значення площею 128 тис. гектарів (74%). На сьогодні мережа природно-заповідних об'єктів області представлена 9 категоріями з одинадцяти, що існують в Україні. Серед об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення в області: 2 національні природні парки, природний заповідник, 10 заказників та 6 об'єктів загально-державного значення інших категорій. Серед об'єктів місцевого значення: 1 регіональний ландшафтний парк, 115 заказників, 104 пам'ятки природи, 20 парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, 3 ботанічні сади, 3 дендропарки, 26 заповідних урочищ. Крім того, в області є природоохоронні території міжнародного значення – Деснянський біосферний резерват ЮНЕСКО та Рамсарське водно-болотне угіддя міжнародного значення «Заплава Десни». Станом на 01.12.2019 відношення площі природно-заповідного фонду до площі області («показник заповідності») становить 7,49%.

2.5. Поводження з відходами.

Однією з найгостріших екологічних проблем в області є поведження з відходами. Станом на 01.01.2019 в області накопичено 35789,6 тис. тонн відходів 1-4 класів небезпеки.

Основними джерелами утворення відходів є підприємства хімічної, машинобудівної, паливно-енергетичної, будівельної галузей, агропромислового комплексу та сфери комунально-побутового обслуговування. Найбільша кількість відходів утворюється на підприємствах хімічної та машинобудівної галузей промисловості.

Динаміка основних показників поведження з відходами I-IV класів небезпеки, тис. тонн (за формою статзвітності № 1-відходи)

№ з/п	Показники	2016 рік	2017 рік	2018 рік
1.	Утворено	672,6	583,4	852,2
2.	Одержано від інших підприємств	356,5	-	-

№ з/п	Показники	2016 рік	2017 рік	2018 рік
3.	Спалено	18,3	21,8	21,1
3.1.	у тому числі з метою отримання енергії	6,7	7,9	14,6
4.	Використано (утилізовано)	194,9	228,4	198,1
5.	Направлено в сховища організованого складування (поховання)	410,8	368,7	518,4
6.	Передано іншим підприємствам	170,8	-	-
7.	Втрати відходів внаслідок витікання, випаровування, пожеж, крадіжок	0,3	0,0005	-
8.	Наявність на кінець звітнього року у сховищах організованого складування та на території підприємств	34293,2	34821,6	35789,6

Найбільші обсяги утворення відходів спостерігаються в промислово-розвинених районах області, зокрема, у містах Суми, Шостка, Конотоп, Ромни, Охтирка, Глухів та Сумському, Охтирському, Білопільському, Лебединському, Сумському, Конотопському та Тростянецькому районах.

Майже 95% накопичених відходів належить ПАТ «Сумхімпром», з них залізного купоросу – 2230,942 тис. тонн, фосфогіпсу (відходи 4 класу небезпеки) – 16003,891 тис. тонн, шламу промислових стоків – 14664,250 тис. тонн.

Значну частину утворюваних промислових відходів міста Суми становить відпрацьована формувальна суміш ливарного виробництва, що використовується для рекультивациі виробленого простору піщаного кар'єру, розташованого поблизу села Руднівка та виробленого простору кар'єру суглинків поблизу села Писарівка Сумського району (знаходиться в оренді в СРФ ТОВ «Рекультивациа»).

Не повністю вирішене питання утилізації золошлакової суміші, що утворюється в результаті функціонування Сумської ТЕЦ. Золошлакозакладач на сьогодні практично заповнений. Враховуючи висновки токсикологічної оцінки та рекомендації щодо поводження з відходами Сумської ТЕЦ, виданої інститутом екогігієни і токсикології ім. Л.І.Медведя, та для безперервного функціонування гідротехнічної споруди золошлакозакладача шлакові відходи постійно вивозяться до місць їх захоронення (кар'єр ТОВ «БВК «Федорченко», ТОВ «Керамейя»).

Проблемною залишається сфера поводження з побутовими відходами на території області. Так, на сьогодні 99% утворених в області відходів підлягають захороненню на сміттєзвалищах і полігонах, які фактично не забезпечують захист навколишнього природного середовища. За наявною інформацією, на території Сумської області знаходиться 291 звалище, у тому числі 19 полігонів ТПВ загальною площею близько 307 гектарів. І це не враховуючи стихійно засмічені території.

На території області фактично не запроваджено систему роздільного збирання відходів, сфера підготовки до повторного використання відходів та переробки відходів як вторинної сировини відсутня.

Особливу категорію небезпечних відходів становлять непридатні та заборонені до використання хімічні засоби захисту рослин, у тому числі пестициди та агрохімікати (далі - ХЗЗР). Незадовільні умови зберігання ХЗЗР несуть загрозу для навколишнього природного середовища та здоров'я населення внаслідок забруднення ґрунту, міграції токсичних компонентів шляхом інфільтрації в підземні і поверхневі води, особливо у весняний період, коли непридатні ядохімікати можуть потрапити до водних об'єктів разом із талими водами.

Відповідно до даних інвентаризації, проведеної у 2016 році, та результатів проведення робіт по збору та перезатаренню у 2017-2018 роках, обсяги ХЗЗР орієнтовно складають 563,529 тонни, кількість місць зберігання – 64, з них у незадовільному стані – 26.

На сьогодні, системою централізованого збору твердих побутових відходів (далі – ТПВ) охоплено 82% населення області (найнижчий рівень охоплення послугою в

Лебединському районі – 12%, найвищий у місті Суми – 100%). На території області централізований збір та видалення ТПВ здійснює 39 суб'єктів господарювання, що здійснюють свою діяльність у сфері поводження з відходами.

Роздільний збір здійснюється шляхом встановлення контейнерів для збору окремих компонентів ТПВ. На сьогодні охоплено роздільним збором 20% населення області (найбільший показник у місті Суми – близько 78%). Сміттесортувальні станції, сортувальні лінії, сміттєспалювальні та сміттєпереробні заводи на території області відсутні.

Станом на 01.01.2019 в області утворилось майже 770 тис. куб. метрів ТПВ (198 тис. тонн), що захоронені на 19 полігонах та 146 звалищах. На сьогодні єдиним способом видалення побутових відходів є їх захоронення на полігонах для складування ТПВ. Більшість таких полігонів морально та фізично застаріли і в майбутньому не зможуть приймати зростаючий їх обсяг.

Високий рівень утворення відходів та низькі показники їх використання як вторинної сировини призвів до того, що в Сумській області щорічно в промисловості та комунальному секторі нагромаджується величезні обсяги ТПВ, що в подальшому потрапляють на полігони та сміттєзвалища.

Відсутність системи перероблення (у тому числі системи роздільного збирання) побутових відходів призводить до втрати щороку великої кількості ресурсоцінних матеріалів, що містяться у відходах, які потенційно можуть бути введені у господарський обіг. Розвиток роздільного збирання та перероблення відходів є невід'ємною частиною підвищення ефективності використання природних ресурсів і переходу до сталої економіки.

Слід зазначити, що полігони та звалища для захоронення ТПВ здійснюють значний негативний вплив на навколишнє природне середовище. Відходи, що там розміщені, зазнають складних фізико-хімічних та біохімічних змін під впливом атмосферних явищ, специфічних умов, що формуються у товщі відходів, а також у результаті взаємодії між собою. Це призводить до утворення різних сполук, у тому числі токсичних, що, мігруючи до навколишнього середовища, негативно впливають на його компоненти.

2.6. Демографія області та аналіз захворюваності.

Демографічна ситуація області зберігає негативні тенденції. За даними Головного управління статистики у Сумській області, у 2018 році смертність населення становила 16,4 на 1 тис. населення, що більше, ніж у цілому по Україні (14,8 на 1 тис. населення). Показник народжуваності продовжує знижуватись, а природне скорочення населення області (-9,9 на 1 тис. населення) у 1,6 раза перевищує загальнодержавний показник (-6,1 на 1 тис. населення). Продовжує зростати смертність від хвороб, зумовлених ВІЛ-інфекцією (3,5 на 100 тис. населення у 2018 році проти 2,7 у 2017 році).

У минулому році в області зареєстровано понад 540 тис. нових випадків хвороб. Усього в області проживають понад 38 тис. хворих на цукровий діабет, майже 390 тис. осіб мають гіпертонічні хвороби серця, 206 тис. осіб – ішемічну хворобу серця, понад 34 тис. осіб – хронічні обструктивні хвороби легень та хронічні бронхіти. Потребує медичної уваги питання підвищення колективного імунітету.

Рівень інфекційної захворюваності населення області за останній рік дещо стабілізувався і склав 535,67 на 100 тис. населення проти 577,63 у 2017 році. Проте захворюваність верхніх дихальних шляхів на туберкульоз зросла на 2,5%, у тому числі легенів – 3,56%, гепатитів – 45,78%, з них на хронічний гепатит С – 32,6%.

У структурі захворюваності населення області велика питома вага припадає на неінфекційні хвороби (діабет, онкохвороби, серцево-судинні захворювання, хронічні хвороби органів дихання), що складають понад 2/3 загальної захворюваності та близько 86% смертей. У формуванні більшості хвороб активну участь приймають фактори впливу зовнішнього середовища (якість та безпечність питної води, харчових продуктів, стан забруднення атмосферного повітря шкідливими хімічними речовинами, відсутність належних умов проживання). Крім того, до провідних передумов формування високих рівнів захворюваності населення відносяться такі фактори ризику, як тютюнопаління, зайва вага, брак фізичного

навантаження та надмірне вживання алкоголю.

Значна частина факторів зовнішнього впливу на здоров'я населення області на сьогодні достатньо лабораторно досліджена. Так, ДУ «Сумський обласний лабораторний центр МОЗ України» щороку здійснює моніторинг якості питної води із різних джерел населених пунктів. У 2018 році питома вага незадовільних проб води із джерел централізованого водопостачання по санітарно-хімічних показниках склала 14,3%, при цьому у Краснопільському, Роменському, Тростянецькому районах цей показник склав 47,2%, 28,9%, 28,4% відповідно, що пов'язано з підвищеною концентрацією заліза та каламуті. Вода сільських водогонів по цим показникам має значно гіршу якість, загальне число незадовільних проб у минулому році склало 19,5%, а в Тростянецькому, Охтирському та Роменському районах відсоток незадовільних проб відповідно склав 43%, 39,9%, 25,9%. Аналогічна ситуація простежується з якістю води по бактеріологічним показникам. Всього із досліджених проб води цієї категорії 7% не відповідали вимогам державного стандарту, при цьому в Охтирському, Липоводолинському, Шосткинському районах цей показник склав 20,7%, 13,5%, 11,4% відповідно. Надзвичайно актуальною проблемою для області є ліквідація або зменшення числа громадських шахтних колодязів (налічується до 13 тис. одиниць), вода яких значно забруднена нітратами (у 2-4 рази, в окремих районах до 6-8 разів).

Вкрай повільно в області реалізується програма щодо утилізації непридатних отрутохімікатів. Складають потенційну небезпеку чисельні незатамповані артезіанські свердловини.

2.7. Прогнозні зміни стану довкілля, якщо документ державного планування не буде затверджено.

У разі незатвердження Стратегії та Плану заходів на 2021-2023 роки з її реалізації прогнозні зміни у стані довкілля наступні.

Відсутність впровадження нових промислових, деяких комунальних та інфраструктурних об'єктів характеризуватиметься відсутністю негативного впливу на атмосферне повітря, поверхневі та підземні води, ґрунту, біоресурси.

Водночас, у рамках реалізації Стратегії та Плану заходів можуть реалізовуватися проекти щодо реконструкції та нового будівництва очисних споруд, будівництва сміттесортувальних комплексів та об'єктів переробки ресурсоцінних компонентів твердих побутових відходів, впровадження енергозберігаючих технологій, розширення існуючих та створення нових об'єктів природно-заповідного фонду тощо. Відсутність реалізації цієї категорії проектів унеможливить здійснення заходів щодо зменшення антропогенного навантаження на довкілля, збереження цінних природних територій, впровадження енергозберігаючих технологій.

Так як інформація про перелік проектів, що будуть реалізовані в рамках виконання Стратегії та Плану заходів, а також їх технічні характеристики відсутня, здійснити ґрунтовний аналіз переваг та недоліків реалізації Стратегії для стану довкілля неможливо.

Враховуючи вищевикладене, у разі незатвердження Стратегії та Плану заходів з її реалізації відбудеться продовження забруднення компонентів довкілля на існуючому рівні, з подальшим поступовим погіршенням якості атмосферного повітря промислово розвинених населених пунктів області, поверхневих та підземних вод, збільшення обсягів накопичення побутових та промислових відходів.

3. Характеристика стану довкілля, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я на територіях, які ймовірно зазнають впливу.

Стратегічна екологічна оцінка охоплює аналіз ймовірного впливу на стан довкілля в результаті впровадження Стратегії регіонального розвитку Сумської області на період до 2027 року та Плану заходів на 2021-2023 роки з її реалізації. Тож об'єктом аналізу є оперативні цілі Стратегії.

Стратегічні, оперативні цілі та завдання впровадження Стратегії регіонального розвитку Сумської області на період до 2027 року викладені в розділі 1.

Об'єктом стратегічної екологічної оцінки можуть бути 8 завдань, що передбачають будівництво нових об'єктів або реконструкцію вже існуючих та які, очевидно, можуть мати негативний вплив на довкілля.

Зазначимо так звані «червоні лінії», що будуть визначати прийнятність чи неприйнятність тих чи інших інфраструктурних об'єктів, які будуть пропонуватись інвесторами, органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаними територіальними громадами.

Ймовірний вплив завдань Стратегії на довкілля

Завдання	Ймовірний вплив та рекомендації щодо прийнятних проєктів
<i>Атмосферне повітря та клімат</i>	
Розбудова індустріальних парків	Збільшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, у тому числі парникових газів (основними з яких є вуглекислий газ і метан), розширення переліку забруднювачів; посилення такого впливу у разі розташування нових об'єктів на промислово навантажених територіях (кумулятивний вплив існуючих та нових об'єктів), розташування в межах природних територій. Рекомендації: відбір проєктів здійснювати з урахуванням екологічної ємкості території (дотримання екологічних та санітарно-гігієнічних норм), цінності природних територій, забезпечення дотримання умов сталого розвитку територій
Створення нових та технологічна модернізація діючих промислових підприємств	
Створення умов для вирощування, зберігання та поглибленої переробки продукції сільськогосподарського виробництва	Збільшення обсягів викидів в атмосферне повітря, у тому числі парникових газів, пилу (від механічної обробки сировини). Такий вплив посилюватиметься у разі ведення будівництва в межах малозмінених та природних територій. Рекомендації: відбір проєктів здійснювати з урахуванням екологічної ємкості території (дотримання екологічних та санітарно-гігієнічних норм), цінності природних територій, забезпечення дотримання умов сталого розвитку територій
Розвиток туристичних об'єктів, продуктів та мереж	Збільшення обсягів викидів в атмосферу від спалювання природного газу, у тому числі парникових газів, від стаціонарних джерел викидів об'єктів обслуговуючої інфраструктури. Такий вплив посилюватиметься у разі ведення будівництва в межах мало змінених та природних територій
Будівництво, реконструкція, капітальний ремонт об'єктів житлово-комунального господарства, у тому числі на засадах енергоефективності	Збільшення обсягів викидів забруднюючих речовин у разі будівництва нових або збільшення потужностей існуючих котелень, впровадження сміттєспалювальних установок. Рекомендації: відбір проєктів здійснювати з урахуванням екологічної ємкості території
Підтримка альтернативної енергетики	Не передбачається
Розбудова дорожньої інфраструктури	Вплив на етапі будівництва. На етапі експлуатації прогнозується зменшення викидів в атмосферне повітря через відсутність перегазування та частого гальмування автомобілів

Завдання	Ймовірний вплив та рекомендації щодо прийнятних проєктів
Відновлення авіаційного сполучення	Збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря (спалювання авіаційного палива, функціонування обслуговуючих об'єктів)
Водні ресурси	
Розбудова індустріальних парків	Збільшення надходження обсягів стічних вод на очисні споруди, розширення переліку забруднюючих речовин; посилення такого впливу у разі розташування нових об'єктів на промислово навантажених територіях (кумулятивний вплив існуючих та нових об'єктів), розташування в межах природних територій.
Створення нових та технологічна модернізація діючих промислових підприємств	Рекомендації: відбір проєктів здійснювати з урахуванням екологічної ємкості території (дотримання екологічних та санітарно-гігієнічних норм), технічних характеристик очисних споруд щодо прийняття додаткових навантажень; цінності природних територій
Створення умов для вирощування, зберігання та поглибленої переробки продукції сільськогосподарського виробництва	Збільшення надходження забруднюючих речовин до водних об'єктів у результаті збільшення обсягів стоків. Рекомендації: відбір проєктів здійснювати з урахуванням забезпечення очищення стічних вод до нормативних значень на локальних очисних спорудах або підключення до мереж централізованої каналізації
Розвиток туристичних об'єктів, продуктів та мереж	Зростання обсягів водоспоживання, обсягів стічних вод. Рекомендації: відбір проєктів здійснювати з урахуванням забезпечення очищення стічних вод до нормативних значень на локальних очисних спорудах або підключення до мереж централізованої каналізації
Будівництво, реконструкція, капітальний ремонт об'єктів житлово-комунального господарства, у тому числі на засадах енергоефективності	Збільшення надходження обсягів забруднюючих речовин зі стічними водами від нових об'єктів водовідведення. Рекомендації: відбір проєктів здійснювати з урахуванням застосування сучасних вискоєфективних технологій очищення стоків
Підтримка альтернативної енергетики	Негативний вплив на гідрологічний режим водойм об'єктів гідроенергетики
Розбудова дорожньої інфраструктури	Ймовірний вплив на етапі будівництва поблизу водних об'єктів
Відновлення авіаційного сполучення	Збільшення обсягів водоспоживання та водовідведення
Земельні ресурси та деградація земель	
Розбудова індустріальних парків	У разі будівництва нових об'єктів на промислово розвинених територіях передбачається незначний вплив на ґрунт.
Створення нових та технологічна модернізація діючих промислових підприємств	Рекомендації: відбір проєктів здійснювати з урахуванням екологічної ємкості території (дотримання екологічних та санітарно-гігієнічних норм), забезпечення дотримання умов сталого розвитку територій
Створення умов для вирощування, зберігання та поглибленої переробки продукції сільськогосподарського виробництва	Негативний вплив на ґрунт у разі будівництва нових сільськогосподарських підприємств. Рекомендації: розташування нових об'єктів здійснювати на малоцінних землях

Завдання	Ймовірний вплив та рекомендації щодо прийнятних проєктів
Розвиток туристичних об'єктів, продуктів та мереж	Негативний вплив на ґрунти у разі будівництва нових інфраструктурних об'єктів, будівництва у межах природних комплексів. Рекомендації: розвиток об'єктів туристичної інфраструктури здійснювати з дотриманням вимог законодавства щодо режимів використання територій об'єктів природно-заповідного фонду, потенційних структурних елементів екологічної мережі області
Будівництво, реконструкція, капітальний ремонт об'єктів житлово-комунального господарства, у тому числі на засадах енергоефективності	Порушення цілісності рослинно-ґрунтового покриву в результаті будівництва нових об'єктів, ремонту комунікацій. Рекомендації: проведення відновлювальних робіт по завершенню будівельних, ремонтних робіт
Підтримка альтернативної енергетики	Сонячні та вітрові електростанції: негативний вплив на ґрунт в результаті будівництва та прокладання комунікацій, у тому числі спричинення або посилення ерозії ґрунтів. Рекомендації: розташування об'єктів енергетики на малоцінних землях
Розбудова дорожньої інфраструктури	Вплив на етапі будівництва; забруднення придорожньої смуги на автомагістралях
Відновлення авіаційного сполучення	У разі відновлення авіаційного сполучення за рахунок відновлення функціонування раніше існуючих потужностей вплив буде мінімальним
Біорізноманіття	
Розбудова індустріальних парків	У разі будівництва нових об'єктів на промислово розвинених територіях передбачається незначний вплив на біорізноманіття.
Створення нових та технологічна модернізація діючих промислових підприємств	Рекомендації: відбір проєктів здійснювати з урахуванням їх розміщення у промислово розвинених районах області
Створення умов для вирощування, зберігання та поглибленої переробки продукції сільськогосподарського виробництва	Будь-яка діяльність, яка буде пов'язана з трансформацією природних ландшафтів/територій, матиме негативний вплив на біорізноманіття
Розвиток туристичних об'єктів, продуктів та мереж	Об'єкти туристичної інфраструктури матимуть негативний вплив на довкілля у разі будівництва нових об'єктів у межах природних (не трансформованих) територій; у безпосередній близькості або на територіях об'єктів природно-заповідного фонду; у місцях, які слугують екокоридорами для міграції тварин
Будівництво, реконструкція, капітальний ремонт об'єктів житлово-комунального господарства, у тому числі на засадах енергоефективності	Будь-яка діяльність, яка буде пов'язана з трансформацією природних ландшафтів/територій, матиме негативний вплив на біорізноманіття

Завдання	Ймовірний вплив та рекомендації щодо прийнятних проєктів
Підтримка альтернативної енергетики	<p>Сонячні електростанції: вилучення значної площі для електростанцій промислового типу, що призводить до втрат кормової бази та місць розмноження дикої фауни; зіткнення деяких видів птахів з поверхнею панелей; небезпека для птахів від накопичувальних резервуарів (у разі застосування панелей дзеркального типу).</p> <p>Вітрові електростанції: вилучення значної площі для електростанцій промислового типу, що призводить до втрат кормової бази та місць розмноження дикої фауни, підвищений рівень шуму, вібрації, блимання тіні та блиск лопатей (внаслідок їх руху), загибель птахів від башти і ротора внаслідок зіткнення; комплекс факторів, що призводить до загибелі кажанів.</p> <p>Малі гідроелектростанції: негативний вплив на водну флору та фауну</p>
Розбудова дорожньої інфраструктури	<p>Шумове забруднення, втрата кормової бази та місць розмноження дикої фауни у разі будівництва на території нетрансформованих природних екосистем.</p> <p>Рекомендації: врахувати шляхи міграції представників фауни, у разі необхідності облаштувати біопереходи</p>
Відновлення авіаційного сполучення	Шумове забруднення
Управління відходами	
Розбудова індустріальних парків	<p>Будь-яка економічна діяльність призведе до збільшення обсягів утворення промислових та твердих побутових відходів.</p> <p>Рекомендації: забезпечення дотримання вимог чинного законодавства у сфері поводження з відходами щодо передачі небезпечних відходів ліцензованим організаціям, що здійснюють їх збирання, переробку, екологічно безпечно видалення; сортування та видалення у спеціально відведених місцях твердих побутових відходів тощо</p>
Створення нових та технологічна модернізація діючих промислових підприємств	
Створення умов для вирощування, зберігання та поглибленої переробки продукції сільськогосподарського виробництва	
Розвиток туристичних об'єктів, продуктів та мереж	
Будівництво, реконструкція, капітальний ремонт об'єктів житлово-комунального господарства, у тому числі на засадах енергоефективності	
Підтримка альтернативної енергетики	
Розбудова дорожньої інфраструктури	
Відновлення авіаційного сполучення	

4. Екологічні проблеми, у тому числі ризики впливу на здоров'я населення, які стосуються Стратегії та Плану заходів з її реалізації, зокрема щодо територій з природоохоронним статусом.

На час розробки Стратегії регіонального розвитку Сумської області на період до 2027 року та Плану заходів з її реалізації детальна інформація про перелік проектів, які будуть реалізовані в рамках її виконання, а також їх технічні характеристики, відсутня. Тому стверджувати про взаємозв'язок заходів Стратегії та певних екологічних проблем області неможливо.

Водночас, відповідно до технічних завдань, передбачається розбудова індустріальних парків (у тому числі в містах Суми, Шостка, Тростянець), що ймовірно призведе до появи нових джерел викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та додаткового навантаження на існуючі міські очисні споруди в результаті скидів стічних вод до каналізаційних мереж.

За результатами проведених Державною екологічною інспекцією у Сумській області заходів державного нагляду (контролю) та аналізу якості зворотних вод, які відводяться в поверхневі водні об'єкти, спостерігається тенденція до стійкого збільшення скидання забруднюючих речовин в поверхневі водні об'єкти з перевищенням допустимих нормативів (азот амонійний, ХСК (хімічне споживання кисню), БСК5 (біологічне споживання кисню), фосфати, завислі речовини, сульфати та інші) майже всіма підприємствами житлово-комунального господарства, що призводить до забруднення поверхневих водних об'єктів та погіршення їх екологічного стану.

Очисні споруди працюють недостатньо ефективно і не забезпечують належне очищення стічних вод внаслідок чого забруднені стоки скидаються в ріки, що в свою чергу призводить до їх забруднення.

Основних причин незадовільної роботи очисних споруд є декілька:

технології очистки стічних вод морально застаріли, оскільки переважна більшість комплексів побудовані в 70-х роках минулого сторіччя і з того часу не модернізувались;

обладнання очисних споруд застаріле та зношене і не забезпечує належної очистки стоків, оскільки роботи з їх капітального ремонту або реконструкції не проводяться;

відсутність належної уваги та фінансування з боку органів виконавчої влади та місцевого самоврядування на вирішення даних проблем.

Найбільш загрозлива ситуація склалась на цей час в містах Конотоп, Дружба, Середина Буда та смт Ямпіль, де взагалі відсутня біологічна очистка стічних вод. У смт Велика Писарівка взагалі відсутня система централізованого водовідведення каналізаційних стічних вод. Всі стоки відводяться на вигріб.

Решта наявних очисних споруд населених пунктів області також працюють недостатньо ефективно та не забезпечують нормативну очистку зворотних вод.

Окремої особливої уваги в ракурсі роботи загальноміських очисних споруд заслуговують підприємства, віднесені до «Переліку суб'єктів господарювання, які є найбільшими забруднювачами довкілля по скидах забруднених стічних вод у водні об'єкти за 2018 рік». КП «Міськводоканал» Сумської міської ради (місто Суми), ПАТ «Сумхімпром», КП ВУВКГ «Водоканал» (місто Шостка) ввійшли до тридцяти найбільших забруднювачів України.

Крім того, у результаті реалізації проектів у рамках завдання щодо створення умов для виробництва, зберігання та поглибленої переробки сільськогосподарської продукції також ймовірна поява нових джерел утворення стічних вод. При цьому на території переважної більшості сільських населених пунктів централізоване водовідведення відсутнє.

Враховуючи вищевикладене, при реалізації проектів щодо розбудови індустріальних парків та створення умов для виробництва, зберігання та поглибленої переробки сільськогосподарської продукції повинні бути вирішені питання щодо будівництва локальних очисних споруд промислових та господарсько-побутових стічних вод на території відповідних

підприємств.

При розбудові індустріальних парків у промислово розвинених містах області необхідно також враховувати екологічну ємність довкілля щодо нормативного вмісту забруднюючих речовин в атмосферному повітрі.

Станом на 01.01.2019 площа об'єктів та територій природно-заповідного фонду Сумської області становить 7,49% від площі області («показник заповідності»), у той час як відповідно до Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385, цільовий показник для області у 2020 році складає 18%.

Частина завдань Стратегії спрямована на покращення стану довкілля області та збільшення площі територій об'єктів природно-заповідного фонду. Зокрема, у рамках завдання щодо збереження та захисту довкілля будуть здійснені заходи щодо створення нових об'єктів природно-заповідного фонду, а також винесення в натуру меж існуючих.

Невирішеним залишається питання знешкодження накопичених непридатних та заборонених до використання засобів захисту рослин. Відповідно до даних інвентаризації, проведеної у 2016 році, та результатів проведення робіт по збору та перезатаренню у 2017-2018 роках, обсяги ХЗЗР орієнтовно складають 563,529 тонни, кількість місць зберігання – 64, з них у незадовільному стані – 26.

У рамках оперативної цілі Стратегії щодо безпеки населення та територій можуть бути здійснені заходи щодо перезатарювання та передачі ХЗЗР спеціалізованим підприємствам на знешкодження.

5. Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються регіональної Стратегії та Плану заходів.

Врахування у Стратегії та Плані заходів на 2021-2023 роки зобов'язань, встановлених на міжнародному, державному та інших рівнях ускладнюється тим, що цілі та завдання мають стратегічний характер і не містять переліку конкретних проєктів, які мають бути реалізовані.

Виконання міжнародних зобов'язань та вимог чинного природоохоронного законодавства державного рівня може бути окреслене лише в рамках підготовки технічних завдань на проєкт регіонального розвитку.

Зокрема, в Угоді про асоціацію між Україною та Європейським Союзом та його державами-членами закріплені секторальні питання співробітництва у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Для співробітництва виділені наступні сектори: якість атмосферного повітря; управління відходами та ресурсами; якість води та управління водними ресурсами, включаючи морське середовище; охорона природи; промислове забруднення та техногенні загрози; зміна клімату та захист озонового шару; генетично модифіковані організми.

На виконання умов довкіллевого сектору Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом розроблені вітчизняні законодавчі та нормативно-правові акти, серед яких Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08 листопада 2017 р. № 820-р, Національний план управління відходами до 2030 року, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 20 лютого 2019 р. № 117-р, Закони України «Про стратегічну екологічну оцінку» та «Про оцінку впливу на довкілля».

Реалізація нормативно-правових актів у сфері поводження з відходами, здійснення стратегічної екологічної оцінки та оцінки впливу на довкілля здійснюватиметься в рамках оперативної цілі стратегії 3.2 «Безпека населення та територій» шляхом розробки та реалізації регіонального плану управління відходами, здійснення стратегічної екологічної оцінки проєктів документів державного планування та оцінки впливу на довкілля окремих об'єктів та видів господарської діяльності.

Реалізація Смарагдової мережі в Україні почалася у 2001 році з наданням Радою Європи (за фінансової підтримки ЄС) пілотного проекту для апробації процедури та визначення перших 15 Смарагдових об'єктів в Україні. У листопаді 2016 року в Страсбурзі (Франція) під час 36 засідання Постійного комітету Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування, яка діє під егідою Ради Європи, було затверджено переліки об'єктів Смарагдової мережі Європи для перших трьох європейських країн: України, Білорусі та Швейцарії.

На 38-му засіданні Постійного комітету Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування, яка діє під егідою Ради Європи, що відбулося 27-30 листопада 2018 року, було затверджено «UPDATED LIST OF OFFICIALLY ADOPTED EMERALD SITES (NOVEMBER 2018)» для Білорусії, Грузії, Норвегії, Швейцарії, Молдови та України.

Український перелік, складається з 271 об'єкту площею 6,2 млн. гектарів, або близько 10% території України. Серед цих об'єктів на території Сумської області знаходяться наступні: Desniansko-Starohutskyi National Nature Park (UA0000031); Hetmanskyi National Nature Park (UA0000042); Serednioseimskyi (UA0000048); Shalyhynskyi Zakaznyk (UA0000049); Mykhailivska Tsilyna Nature Rererve (UA0000050); Verkhniosulskyi (UA0000051); Verkhnioesmanskyi Zakaznyk (UA0000052); Bohdanivskyi Zakaznyk (UA0000053); Smiatsko-Znobivskyi (UA0000062); Verhnie Podesennia (UA0000147); Shostkynskyi (UA0000187).

Ці території охороняються в рамках Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція).

Під час розробки проєктів створення нових об'єктів природно-заповідного фонду, науковцями надається висновок щодо наявності на їх територіях видів тварин і рослин, що підлягають охороні згідно Бернської конвенції, а також видів, занесених до списків Міжнародного союзу охорони природи, Європейського Червоного списку тварин і рослин.

Створення нових об'єктів природно-заповідного фонду, з урахуванням вимог Закону України «Про природно-заповідний фонд України», Бернської конвенції, здійснюватиметься в рамках завдання 3.2.1. «Збереження та захист довкілля» оперативної цілі Стратегії 3.2. «Безпека населення та територій».

6. Опис наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових, постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків.

Регіональна стратегія містить оперативну ціль 3.2 «Безпека населення та територій», реалізація операційних завдань у рамках якої дозволить покращити стан довкілля як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

Позитивним для довкілля мають стати заходи, пов'язані зі збереженням та відтворенням біологічного і ландшафтного різноманіття, природних комплексів, розширення регіональної екологічної мережі.

Водночас реалізація проєктів у рамках інших завдань ймовірно матиме наслідки для компонентів довкілля.

**Результати аналізу ймовірного впливу реалізації Стратегії та Плану заходів
на 2021-2023 роки для компонентів довкілля**

№	Чи може реалізація Стратегії та Плану заходів з її реалізації спричинити:	Негативний вплив			Примітки
		Так	Ймо-вірно	Ні	
1	2	3	4	5	6
Атмосферне повітря					
1.	Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел	+			
2.	Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел			+	
3.	Погіршення якості атмосферного повітря		+		У разі будівництва нових підприємств, розширення потужностей існуючих
4.	Появу джерел неприємних запахів			+	
5.	Зміну повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату		+		Зміна повітряних потоків можлива у разі будівництва вітрових електростанцій значної потужності
Водні ресурси					
6.	Збільшення обсягів скидів у поверхневі води	+			
7.	Будь-які зміни якості поверхневих вод (зокрема таких показників, як температура, розчинений кисень, прозорість, але не обмежуючись ними)		+		У разі будівництва малих гідроелектростанцій та каскадів малих гідроелектростанцій на річках
8.	Збільшення скидання шахтних і кар'єрних вод у водні об'єкти		+		Можливе скидання кар'єрних вод у разі реалізації проектів у вигляді об'єктів гірничодобувної галузі
9.	Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населенню			+	
10.	Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод		+		У разі підключення нових об'єктів до існуючих мереж каналізації без врахування необхідності технічного переоснащення очисних споруд
11.	Появу загроз для людей і матеріальних об'єктів, пов'язаних з водою (зокрема таких, як паводки або підтоплення)			+	
12.	Зміни напрямів і швидкості течії поверхневих вод або зміни обсягів води будь-якого конкретного водного об'єкта			+	

1	2	3	4	5	6
13.	Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону		+		У разі будівництва малих гідроелектростанцій та каскадів малих гідроелектростанцій на річках
14.	Зміни напрямку або швидкості потоків підземних вод			+	
15.	Зміни обсягів підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)		+		У разі розвитку мереж централізованого водопостачання в населених пунктах області
16.	Забруднення підземних водоносних горизонтів			+	
Відходи					
17.	Збільшення обсягів утворення твердих побутових відходів		+		
18.	Збільшення обсягів утворення чи накопичення промислових відходів 4 класу небезпеки		+		
19.	Збільшення обсягів утворення 1-3 класів небезпеки		+		
20.	Спорудження екологічнонебезпечних об'єктів поводження з відходами		+		
21.	Утворення або накопичення радіоактивних відходів			+	
Земельні ресурси					
22.	Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару		+		У разі будівництва нових об'єктів на території непорушених природних комплексів
23.	Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів		+		У разі будівництва нових очисних споруд у сільських населених пунктах зі скиданням очищених стоків на рельєф, застосування ґрунтових методів очищення
24.	Зміни в топографії або в характеристиках рельєфу		+		
25.	Появу таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози через нестабільність літогенної основи або зміни геологічної структури			+	
26.	Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або планованій практиці використання земель		+		
27.	Виникнення конфліктів між ухваленими цілями Стратегії та цілями місцевих громад		+		
Біорізноманіття та рекреаційні зони					
28.	Негативний вплив на об'єкти ПЗФ (зменшення площ, початок небезпечної діяльності у безпосередній близькості або на їх території тощо)			+	Відбір проєктів необхідно здійснювати з врахуванням наявності об'єктів ПЗФ та запобігання негативному впливу на

1	2	3	4	5	6
					них, здійснення оцінки впливу на довкілля за встановленою законодавством процедурою
29.	Зміни в кількості видів рослин і тварин, їхній чисельності або територіальному представництві		+		У разі будівництва нових об'єктів на території непорушених природних комплексів
30.	Збільшення площ зернових культур або сільськогосподарських угідь в цілому	+			
31.	Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин		+		У разі будівництва нових об'єктів на території непорушених природних комплексів
32.	Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей	+			
33.	Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини			+	
34.	Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля (перепони для публічного огляду мальовничих краєвидів, появу естетично прийнятних місць, руйнування пам'ятників природи тощо)		+		У разі будівництва нових об'єктів на території непорушених природних комплексів, у тому числі об'єктів альтернативної енергетики
Населення та інфраструктура					
1.	Зміни в локалізації, розміщенні, щільності та зростання кількості населення будь-якої території			+	
2.	Вплив на теперішній стан забезпечення житлом або виникнення нових потреб у житлі			+	
3.	Суттєвий вплив на транспортну систему, зміни в структурі транспортних потоків		+		
4.	Необхідність будівництва нових об'єктів для забезпечення транспортних сполучень		+		
5.	Потреби нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги			+	
6.	Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей			+	

7. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Стратегії та Плану заходів з її реалізації.

Для запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків виконання Стратегії та Плану заходів на 2021-2023 роки з її реалізації пропонується здійснювати відбір проєктів регіонального розвитку, що будуть реалізовуватись у рамках технічних завдань, які передбачені Планом заходів на 2021-2023 роки, з урахуванням рекомендацій, викладених у таблиці «Ймовірний вплив завдань Стратегії на довкілля» розділу 3 цього Звіту, а саме:

екологічної ємкості території (дотримання екологічних та санітарно-гігієнічних норм), цінності природних територій, забезпечення дотримання умов сталого розвитку територій;

технічних характеристик очисних споруд щодо прийняття додаткових навантажень;
 забезпечення очищення стічних вод до нормативних значень на локальних очисних спорудах або підключення до мереж централізованої каналізації;
 застосування сучасних високоефективних технологій очищення стоків;
 розташування нових об'єктів, об'єктів енергетики здійснювати на малоцінних землях;
 здійснення розвитку об'єктів туристичної інфраструктури з дотриманням вимог законодавства щодо режимів використання територій об'єктів природно-заповідного фонду, потенційних структурних елементів екологічної мережі області;
 проведення відновлювальних робіт по завершенню будівельних, ремонтних робіт;
 проведення відбору проєктів у рамках реалізації завдань з розбудови індустріальних парків, створення нових та технологічної модернізації діючих промислових підприємств з урахуванням їх розміщення у промислово розвинених районах області;
 врахування шляхів міграції представників фауни, у разі необхідності облаштовувати біопереходи;
 забезпечення дотримання вимог чинного законодавства у сфері поводження з відходами щодо передачі небезпечних відходів ліцензованим організаціям, що здійснюють їх збирання, переробку, екологічно безпечне видалення; сортування та видалення у спеціально відведених місцях твердих побутових відходів тощо.

8. Обґрунтування вибору виправданих альтернатив, що розглядалися, опис способу, в який здійснювалася стратегічна екологічна оцінка, у тому числі будь-які ускладнення.

Стратегією передбачено кілька сценаріїв розвитку регіону на період до 2027 року, зокрема, базовий, песимістичний та оптимістичний, що містять послідовність подій від теперішнього до майбутнього стану розвитку області та ґрунтуються на припущеннях. Вони базуються на аналізі демографічної ситуації, соціально-економічного прогнозу регіону, з урахуванням прогнозів макроекономічних впливів, що побудовані на статистично зафіксованих тенденціях і кількісних показниках, а також впливу зовнішніх і внутрішніх факторів.

Очікується, що найбільш імовірним є сценарій розвитку, в якому взяті до уваги такі базові припущення:

перспективні зміни державного законодавства підтримуватимуть ключові сфери розвитку економіки;

проведення адміністративно-територіальної, конституційної, податкової, судової, медичної реформ;

покращення макроекономічних показників регіонального розвитку;

створення сприятливого інвестиційного клімату;

функціонування зони вільної торгівлі між Україною та країнами Європейського Союзу;

збільшення повноважень органів місцевого самоврядування та підвищення їх відповідальності за прийняті управлінські рішення, концентрація ресурсів на підпорядкованих територіях;

через механізми фінансування державної регіональної політики, місцевих бюджетів, залучення інвестицій тощо, на прозорих засадах буде забезпечено реалізацію проєктів Плану заходів з реалізації Стратегії;

належне управління впровадженням Стратегії передбачатиме рівномірний розвиток території та включатиме створення ефективних і прозорих механізмів відбору, впровадження та моніторингу проєктів Плану заходів з реалізації Стратегії.

Базовий сценарій розвитку регіону.

За цим сценарієм реалізуються всі напрямки можливих стратегічних поєднань: сильних сторін з можливостями, сильних сторін у відповідність на загрози, усунення слабких сторін як реакція на можливості, елімінування впливу поєднання слабких сторін із загрозами, але з

певними ситуаційними обмеженнями (у межах фінансування).

Згідно з цим сценарієм інфляція сповільниться. Соціальні стандарти і зарплати (в усіх сферах) зростатимуть. За рахунок відновлення роботи підприємств, відданих на приватизацію і реструктуризованих, та зростання самозайнятості (тобто активізації підприємницької діяльності) рівень безробіття знижуватиметься.

Базовий сценарій передбачає незначне збільшення ВРП за рахунок інвестиційної складової та зростання купівельної спроможності населення; експорт буде перевищувати імпорт, але розрив буде невеликим.

При цьому економіка регіону буде залишатися сировинною, а значить залежною від світових цін на продукцію, що експортується. У структурі експорту кардинальних зрушень не буде відбуватися, але поступово буде збільшуватися частка експорту товарів з використанням у виробництві технологій високого та середньовисокого рівнів.

За цим сценарієм громади не зможуть так швидко отримати кошти для відновлення своєї соціальної та інженерної інфраструктури. Внаслідок цього інвестиційна привабливість регіону буде помірно зростати. Очевидно, рішення будуть направлені на точковий розвиток, формування інноваційних центрів та інноваційного розвитку. Підприємства переважно здійснюватимуть модернізацію за рахунок власних коштів, можливі вливання інвестицій від інвесторів до регіону.

Прогнозовано розвиватимуться наступні комплексні напрямки – машинобудування з підвищенням частки власних наукоємних послуг, сільське господарство та харчова промисловість з підвищенням рівня технологічності та європейських стандартів, а також, можливо, туризм.

Зростатиме роль міжнародної технічної допомоги, що спрямовуватиметься у розвиток мереж транспортного сполучення та просторової інфраструктури, сільського господарства та харчової промисловості (у частині впровадження стандартів Європейського Союзу), туризму, на забезпечення енергозбереження та енергоефективності.

Суспільна підтримка реформ на регіональному рівні зможе вплинути на перехід до оптимістичного сценарію, що, за оцінками експертів, може відбутися через два-три роки. За цим сценарієм змін буде недостатньо для забезпечення стабільного довгострокового зростання. Регіональна економіка в кінці прогнозного періоду фактично тільки перейде з фази відновлення в фазу зростання.

Оптимістичний сценарій розвитку регіону.

Реалізація цього сценарію базуватиметься на очікуваних позитивних виходах від всіх можливих стратегічних поєднань: сильних сторін з можливостями, сильних сторін у відповідність на загрози, усунення слабких сторін як реакція на можливості, елімінування впливу поєднання слабких сторін із загрозами. Цей сценарій характеризується розвитком та зростанням, що означає модифікацію факторів виробництва у продуктивнішому напрямі та забезпечення життєдіяльності для розвитку регіону.

За цим сценарієм в області очікується зростання економіки знань, інновацій, високотехнологічних галузей. Всі сектори здійснюватимуть інноваційні розробки як відносно продуктів, так і процесів. Формуватиметься феномен інноваційної культури, необхідної для інтенсивного впровадження інновацій. Вищі навчальні заклади будуть орієнтовані на підвищення своєї ролі в економіці регіону та за його межами.

Приносить плоди забезпечення ефективного бізнесового та інвестиційного середовища і маркетингової регіональної політики. Очікується приплив інвестицій у високотехнологічні галузі.

Найбільші обсяги інвестицій планується залучити у промисловий сектор, зокрема, індустриальні (промислові) парки «Суми», «Тростянець» та «Свема». Людські ресурси будуть орієнтовані на отримання якісних знань для розвитку. Буде розширено залучення європейських фондів у багатьох напрямках, у тому числі на розвиток інновацій.

Очікується активний розвиток малого та середнього бізнесу, що поступово зміщуватиметься зі сфери торгівлі і послуг у сферу високотехнологічного виробництва та наукоємних

послуг, сільського господарства та харчової промисловості, можливий розвиток органічного землеробства та виробництва харчової продукції. Поступово буде розвиватись туристична галузь.

Територіальні громади отримують значний матеріально-фінансовий ресурс на покращення соціальної та інженерної інфраструктури. Території за кілька років вирівнюються в своєму розвитку та зникнуть їх диспропорції.

Песимістичний сценарій розвитку регіону.

Реалізація цього сценарію базуватиметься на переважній реалізації сильних сторін і можливостей, оскільки вони можуть проявитися в умовах обмеженого зростання чи стримуючих факторів. Стратегічні напрямки: сильні сторони – загрози, слабкі сторони – можливості і слабкі сторони – загрози, будуть реалізовані невеликою мірою, оскільки не вистачатиме ресурсів. Їх реалізація відбудеться тільки в частині важливих соціальних проєктів та щодо природних катастроф чи загрозливих техногенних явищ. Реалізувати реформи та економічні прогнози не вдасться повною мірою.

Рівень безробіття буде незмінним або зросте, зарплати і соціальні стандарти якщо і будуть підвищуватися, то далеко не такими темпами, як при інших сценаріях. ВВП зможе зростати щорічно, але повільніше, ніж зараз. Виробництво експортних товарів буде падати.

Структура економіки області практично не зміниться. У випадку слабо зростаючої економіки сектор торгівлі буде переважати як сфера найшвидшої віддачі капіталу. Прогнозовано буде розвиватись сільське господарство (протягом попереднього періоду кризових років ця галузь мала стабільний розвиток). Також очікується розвиток переробки сільськогосподарської продукції, що підвищить самозайнятість на сільських територіях. Прогнозується розвиток високо- та середньотехнологічних підприємств машинобудування, а також харчової промисловості, що розташовані у центральній індустріальній зоні.

Мале і середнє підприємництво розвиватиметься незначними темпами, основними сферами діяльності будуть торгівля та надання послуг.

При умові відсутності економічного зростання та скорочення робочих місць можливе підвищення міграції населення з регіону.

Передбачається, що завдяки об'єднаним зусиллям зацікавлених сторін: органів влади різних рівнів, громадськості та бізнесу, можна створити умови для наближення сценарію розвитку до оптимістичного. Проведений аналіз взаємозв'язків факторів аналізу SWOT у секторах порівняльних переваг, викликів та ризиків підтверджує припущення оптимістичного сценарію розвитку регіону та визначає вибір змішаної конкурентної стратегії, що полягає у поєднанні сильних сторін та можливостей за одночасного блокування ризиків. Водночас, зазначений аналіз виводить на стратегічні напрямки розвитку, якими є створення нової інноваційної економіки як у промисловості, так і в аграрному секторі (що є сильними сторонами) через залучення потужного інвестиційного ресурсу в ці галузі (можливості) та розвиток людського капіталу. Підсилить цей стратегічний напрямок покращення інфраструктури та розвиток малого і середнього бізнесу, зокрема, у високотехнологічних секторах. Нова аграрна економіка нерозривно пов'язана з усуненням диспропорцій розвитку територій. Додатковою галуззю цієї економіки може стати туристична індустрія.

Як альтернативний сценарій розвитку регіону слід розглядати базовий сценарій.

Стратегічна екологічна оцінка, відповідно до статті 2 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», застосовується для документів державного планування, виконання яких передбачатиме реалізацію видів діяльності (або які містять види діяльності та об'єкти) щодо яких законодавством передбачене здійснення процедури оцінки впливу на довкілля.

На час розроблення Стратегії та Плану заходів на 2021-2023 роки з її реалізації відсутня інформація про конкретні проєкти та заходи, які будуть реалізовані в рамках її виконання. Зазначене унеможливило проведення стратегічної екологічної оцінки існуючими рекомендованими методологічними способами.

Прогноз ймовірних наслідків для довкілля в результаті виконання цілей Стратегії проведений шляхом аналізу інформації, що знаходиться у відкритому доступі, стосовно

наслідків для довкілля від впровадження видів діяльності та об'єктів, подібних до тих, які можуть бути реалізовані в рамках Стратегії та Плану заходів на 2021-2023 роки. Крім того, окреслені умови відбору проєктів для реалізації, які визначатимуть їх прийнятність.

9. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Стратегії та Плану заходів для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.

У зв'язку з відсутністю інформації про конкретні проєкти, що будуть реалізовані в рамках Стратегії, нижче представлені заходи з моніторингу та екологічні індикатори стану довкілля загального характеру. Вони не є остаточними та можуть бути скоригованими протягом строку дії Стратегії в разі виникнення такої необхідності.

Для проведення моніторингу наслідків виконання стратегічних документів за базовий прийнято 2018 рік, з яким будуть щороку порівнюватися показники стану довкілля та здоров'я населення у звітних роках та аналізуватиметься динаміка їх зміни.

№ з/п	Заходи моніторингу	Одиниця виміру	Показники, роки		Примітка
			2018	2021-2027	
Охорона атмосферного повітря					
1.	Загальні обсяги викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення	тис. тонн	20,772		За статистичними даними
2.	Дослідження рівня забруднення атмосферного повітря (міських поселень) - досліджено проб всього; - з них не відповідають нормативам; - у відсотках до досліджених	кількість проб кількість проб %	6460 19 0,3		За даними ДУ «Сумський обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я»
3.	Дослідження рівня забруднення атмосферного повітря (сільських поселень) - досліджено проб всього; - з них не відповідають нормативам; - у відсотках до досліджених	кількість проб кількість проб %	2285 8 0,4		За даними ДУ «Сумський обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я»
Охорона водних ресурсів					
4.	Забір прісної води – усього, у тому числі: - з поверхневих водних джерел; - із підземних джерел	млн куб. метрів	91,9 49,3 42,6		За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Сумській області Державного агентства водних ресурсів України
5.	Скинуто зворотних вод у поверхневі водні об'єкти, усього, - у тому числі забруднених	млн куб. метрів	46 23,1		За даними Регіонального офісу водних ресурсів у Сумській області Державного агентства водних ресурсів України

№ з/п	Заходи моніторингу	Одиниця виміру	Показники, роки		Примітка
			2018	2021-2027	
Охорона земельних ресурсів					
6.	Зміни у структурі використання земельних ресурсів області Усього земель (площа), у тому числі: - сільськогосподарські угіддя; - ліси та інші лісовкриті площі; - забудовані землі; - землі під водою; - відкриті заболочені землі; - інші землі	тис. га	2383,2		За даними Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру
Поводження з відходами					
7.	Утворено відходів (1-4 класів небезпеки), з них: - утилізовано; - передано на сторону; - видалено у спеціально відведені місця чи об'єкти	тис. тонн	852,2 198,1 264,4 518,4		За статистичними даними
8.	Кількість накопичених непридатних та заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин, у тому числі: - на початок звітнього року; - на кінець звітнього року	тонн	560,652 563,529*		За статистичними даними
Розвиток мережі об'єктів природно-заповідного фонду					
9.	Загальна кількість об'єктів природно-заповідного фонду	одиниць	275		За даними Департаменту екології та охорони природних ресурсів Сумської обласної державної адміністрації
10.	Площа об'єктів природно-заповідного фонду	гектарів	177033,1		За даними Департаменту екології та охорони природних ресурсів Сумської обласної державної адміністрації
11.	Показник заповідності області	%	7,43		Цільовий показник – 18 %
Здоров'я населення					
12.	Захворюваність на туберкульоз	на 100 тис. населення	55,1		За статистичними даними
13.	Смертність від туберкульозу	на 100 тис. населення	10,7		За статистичними даними
14.	Захворюваність на злоякісні новоутворення	на 100 тис. населення	422,7		За статистичними даними
15.	Рівень первинної інвалідності серед дорослого населення	на 10 тис. населення	38,4		За статистичними даними

№ з/п	Заходи моніторингу	Одиниця виміру	Показники, роки		Примітка
			2018	2021-2027	
16.	Рівень первинної інвалідності серед населення працездатного віку	на 10 тис. населення	45,8		За статистичними даними
17.	Рівень первинної інвалідності серед дитячого населення	на 10 тис. населення	21,9		За статистичними даними

* збільшення облікової кількості непридатних та заборонених до використання ХЗЗР відбулося за результатами проведення робіт з їх перезатарювання

10. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля.

На півночі та сході Сумська область межує з Брянською, Курською та Белгородською областями Російської Федерації. Проте правові підстави для проведення транскордонних консультацій держави походження та зачепленої держави відсутні.

Враховуючи вищевикладене, розділ не розроблявся.

11. Резюме нетехнічного характеру.

Стратегією та Планом заходів на 2021-2023 роки з її реалізації визначається комплекс завдань та заходів, що зорієнтовані на зниження антропогенного впливу на довкілля та здоров'я населення регіону. Система цілей Стратегії передбачає в рамках стратегічної цілі 3. «Розвиток людського капіталу» оперативну ціль 3.2. «Безпека населення та територій», якою визначено реалізацію завдань зі збереження та захисту довкілля та створення системи управління відходами.

Регіональною стратегією передбачається припущення оптимістичного сценарію розвитку регіону, що полягає у поєднанні сильних сторін та можливостей за одночасного блокування ризиків.

Стратегічні та оперативні цілі Стратегії достатньо добре узгоджуються із зобов'язаннями, встановленими на міжнародному рівні, з національними стратегічними екологічними цілями.

Реалізація зазначених стратегічних документів не повинна призвести до появи нових негативних впливів на довкілля, у тому числі на здоров'я населення, але за умови фінансування реалізації завдань у рамках оперативної цілі 3.2. «Безпека населення та територій» стратегічної цілі 3. «Розвиток людського капіталу».

Моніторинг наслідків впровадження Стратегії є важливою формою контролю того, який фактичний вплив на довкілля та здоров'я населення матиме їх реалізація, тому звітом про СЕО передбачено перелік показників, за якими буде проводиться щорічний моніторинг та аналіз динаміки зміни якості компонентів довкілля та впливу на здоров'я населення регіону.

Також для запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків виконання Стратегії та Плану заходів на 2021-2023 роки з її реалізації відбір проєктів регіонального розвитку, що будуть реалізовуватись у рамках технічних завдань, які передбачені Планом заходів на 2021-2023 роки, пропонується здійснювати з урахуванням:

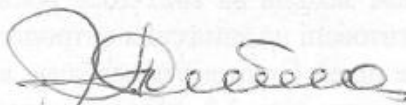
- екологічної ємкості території (дотримання екологічних та санітарно-гігієнічних норм), цінності природних територій, забезпечення дотримання умов сталого розвитку територій;
- технічних характеристик очисних споруд щодо прийняття додаткових навантажень;
- забезпечення очищення стічних вод до нормативних значень на локальних очисних спорудах або підключення до мереж централізованої каналізації;
- застосування сучасних вискоєфективних технологій очищення стоків;
- розташування нових об'єктів, об'єктів енергетики на малоцінних землях;
- здійснення розвитку об'єктів туристичної інфраструктури з дотриманням вимог законодавства щодо режимів використання територій об'єктів природно-заповідного фонду, потенційних структурних елементів екологічної мережі області;
- проведення відновлювальних робіт по завершенню будівельних, ремонтних робіт;

проведення відбору проєктів у рамках реалізації завдань з розбудови індустріальних парків, створення нових та технологічної модернізації діючих промислових підприємств з урахуванням їх розміщення у промислово розвинених районах області;

шляхів міграції представників фауни, у разі необхідності облаштовувати біопереходи;
забезпечення дотримання вимог чинного законодавства у сфері поводження з відходами щодо передачі небезпечних відходів ліцензованим організаціям, що здійснюють їх збирання, переробку, екологічно безпечне видалення; сортування та видалення у спеціально відведених місцях твердих побутових відходів тощо.

**Виконавець Звіту про стратегічну екологічну оцінку
Стратегії регіонального розвитку Сумської області на період до 2027 року
та Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії
регіонального розвитку Сумської області на період до 2027 року:**

**Директор Департаменту
економічного розвитку
і торгівлі Сумської обласної
державної адміністрації**

Олександр СИТАК